

МЕНЕДЖМЕНТ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

УДК 330.131.5:658

АНДРУСЯК Наталія Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства, обліку і
аудиту, Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ОВОЧІВНИЦТВА

В статті розглянуто стратегію розвитку галузі овочівництва та теоретичні основи економічної ефективності виробництва і переробки овочів. Запропоновано стратегію економічного розвитку галузі овочівництва, яка має бути спрямована на формування ефективного, соціально спрямованого сектору економіки, що повинен задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції у світі на основі його багатокладності та пріоритетності підтримки овочевих господарств, власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою. На підставі викладених думок узагальнено трактування поняття “економічна ефективність овочівництва”.

Ключові слова: економічна ефективність, виробництво овочів, переробка, витрати, доходи, прибуток, стратегія розвитку, галузь овочівництва, сектор економіки.

Постановка проблеми. Ринкова система визначає необхідність пошуку й вибору ефективних шляхів та способів ведення господарсько-фінансової діяльності підприємств, управління на місцевому рівні й функціонування економіки як системи загалом. Тому розробка стратегії економічного розвитку і напрямів підвищення економічної ефективності виробництва на всіх етапах розвитку суспільства є завжди важливими.

В умовах розвитку ринкової економіки попит на матеріальні блага постійно зростає, а необхідні для їхнього виробництва ресурси обмежені. Звідси виникає проблема підвищення ефективності, що значною мірою потребує розгляду й вивчення теоретичних та практичних аспектів цієї категорії, методичних підходів до визначення ефективності та розробка стратегії економічного розвитку галузі овочівництва. Ефективність виробництва як економічна категорія відображає дію об’єктивних економічних законів і виявляється в результативності виробництва. Вона є тією формою, у якій реалізовано мету суспільного виробництва. Проте серед науковців не існує єдиного універсального визначення ефективності і бачення стратегії економічного розвитку певної галузі. Тому актуальним є вирішення проблеми щодо трактування поняття “економічна ефективність виробництва” та розробки стратегії економічного розвитку галузі овочівництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вивчення теоретичної сутності економічної ефективності виробництва та розробки стратегії економічного розвитку галузі зробили такі відомі вітчизняні вчені, як: В. Г. Андрійчук, О. В. Крисальний, В. І. Мацибора, В. П. Мертенс, П. О. Мосіюк, С. І. Мельник, В. А. Сердюк, П. П. Руснак, М. М. Рудий, А. А. Чалий та ін. Проте, недостатньо вивченими залишаються теоретичні основи розробки стратегії економічного розвитку галузі та економічної ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту.

Мета та завдання дослідження. В сучасних умовах господарювання виникає необхідність глибокого вивчення стратегії економічного розвитку галузі та економічної ефективності виробництва овочевих культур. Необхідність вирішення відмічених питань, їхня складність і актуальність для економіки України зумовило вибір теми дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Галузь овочівництва України формує продовольчу та у визначених межах економічну безпеку держави. Крім стабільного забезпечення населення країни якісним, безпечним і доступним продовольством, овочевий сектор економіки спроможний на вагомий внесок у розв'язання світової проблеми голоду.

Подальше входження до світового економічного простору, посилення процесів глобалізації, лібералізації торгівлі потребує адаптації до умов, що постійно змінюються, а відповідно – подальшого удосконалення стратегії економічного розвитку галузі овочівництва.

Український овочевий сектор з потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, може сприяти розвитку національної економіки та її ефективній інтеграції у світовий економічний простір, а отже, зростанню доходів задіяного в овочевій галузі сільського населення, кількість якого становить понад третину всього населення країни, а також забезпечити мультиплікативний ефект розвитку інших галузей національної економіки.

Стратегія економічного розвитку галузі овочівництва спрямована на формування ефективного, соціально спрямованого сектору економіки, що повинен задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції у світі на основі його багатокладності та пріоритетності підтримки овочевих господарств, власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою.

Стратегічними цілями економічного розвитку галузі овочівництва є:

- гарантування продовольчої безпеки держави;
- забезпечення прогнозованості розвитку та довгострокової стійкості овочевого сектору шляхом розвитку різних форм господарювання;
- сприяння розвитку сільських населених пунктів та формування середнього класу на селі шляхом забезпечення зайнятості сільського населення та підвищення рівня доходів;
- підвищення рівня інвестиційної привабливості галузі овочівництва та фінансової безпеки овочевих підприємств;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняної овочевої продукції, її ефективності, забезпечення стабільності ринків;
- розширення участі України у забезпеченні світового ринку овочевою продукцією;
- раціональне використання земель сільськогосподарського призначення та зменшення техногенного навантаження овочевого сектору на навколишнє природне середовище.

У публікаціях вітчизняних і зарубіжних учених сутність економічної ефективності зводиться до співвідношення “затрати – випуск”, що характеризує зв'язок між кількістю одиниць засобів виробництва й одержаною в результаті кількістю продукції. Такої теоретичної концепції дотримується велика кількість західних економістів. Зокрема, Кемпбелл Р. Макконнелл, Стенлі Л. Брю вказують, що велика кількість продукції, яка одержана від певного об'єму затрат, означає підвищення ефективності, а менший об'єм продукції від відповідного об'єму затрат вказує на зниження ефективності [1].

На думку Самюельсона, ефективність означає, що у виробництві практично повинні бути відсутні втрати, тобто ресурси мають використовуватися настільки ефективно, наскільки це можливо [2]. На наш погляд, таке визначення ефективності не повністю розкриває її сутність, тому що важливо не тільки збільшувати випуск продукції, але й реалізувати її за ринковою ціною, щоб одержати прибуток. Процес виробництва матеріальних благ слід розглядати як основний етап циклу відтворення. Будь-який вид продукції на життєвому шляху проходить окремі стадії свого відтворювального циклу – виробництво, розподіл, обмін і споживання. Наявність цих стадій є закономірністю економічних процесів.

Вивчаючи ефективність виробництва на рівні конкретного підприємства, В. Г. Андрійчук, П. П. Руснак, М. М. Рудий, А. А. Чалий визначають її як кінцевий

результат використання конкретних засобів виробництва та робочої сили на певному проміжку часу [3, 4]. В. І. Мацибора, В. П. Мертенс визначають ефективність підприємства як досягнення конкретних результатів у процесі виробництва при належній взаємодії трьох визначальних складових: робочої сили, праці та предметів праці. Використання цих чинників дає можливість виробляти суспільно корисну продукцію або надавати послуги [5].

Отже, із сказаного вище, можна зробити висновок про те, що факторами кінцевого економічного ефекту завжди є три складові елементи: людський капітал, засоби праці та предмети праці. При їхній взаємодії може досягатися інтеграція факторів виробництва, які позитивно впливають на результат діяльності підприємства. Висловлені погляди взаємодоповнюють один одного, проте мають відмінності в різних авторів щодо визначення економічної ефективності.

Ефективність виробництва є визначенням неоднозначним, яке відображає різні аспекти процесу відтворення. У дослідженні ефективності виробництва необхідно враховувати те, що вона являє собою складну функціональну систему, яка складається з окремих організаційних підсистем. Причому вона є невід'ємною складовою економічного, соціального та суспільного життя. Тому такий взаємозв'язок обумовлює наявність різних видів ефективності, які відображають місце та роль виробництва в суспільному розподілі праці. Основними серед них є комерційна, господарська, технологічна, соціальна, екологічна й економічна.

Економічна ефективність виробництва є важливою характеристикою економіки: її проблема є основним питанням економічної теорії, яка вивчає шляхи найкращого використання або застосування рідкісних ресурсів із тим, щоб досягнути максимально можливого задоволення потреб суспільства. Проблема економічної ефективності полягає в тому, що з певних ресурсів можна виробити декілька видів продукції або навпаки, тобто виникає велика кількість можливостей, які можна враховувати при вирішенні питання про підвищення ефективності виробництва. Розв'язання таких питань перебуває в межах виробничих відносин, які зумовлені можливостями виробництва та асортиментом продукції.

Тому, ми вважаємо, що економічна ефективність – це досягнення найбільших результатів за найменших витрат живої та уречевленої праці. Її слід розглядати як складну й багатоаспектну категорію, що складається з:

- оптимального співвідношення між витратами ресурсів і обсягом товарів та послуг, які виробляють із цих ресурсів;
- максимального обсягу виробництва товарів і послуг з використанням мінімальної вартості ресурсів;
- виробництва товарів певної вартості за найменших витрат ресурсів;
- отримання максимуму з доступних для людини обмежених ресурсів;
- оптимального співвідношення цінності результату до цінності витрат тощо.

Ураховуючи організаційні й технологічні основи виробництва та переробки овочів, доцільно розрізняти технологічну та економічну ефективність виробництва продукції. Технологічна ефективність свідчить про рівень розвитку застосовуваної технології, технічної оснащеності виробництва та ефективність їхнього використання. Економічна ефективність виробництва овочевої продукції означає одержання максимальної кількості продукції при найменших затратах праці й коштів на виробництво її одиниці.

Ефективність виробництва та переробки овочів включає не тільки співвідношення результатів і витрат виробництва, у ній відбито також якість продукції та її здатність задовольняти ті чи інші потреби споживачів. При цьому підвищення якості продукції вимагає додаткових затрат живої та уречевленої праці. Підвищення економічної ефективності виробництва продукції овочівництва сприяє також зростанню доходів підприємств, що є основою розширення й вдосконалення виробництва, підвищення оплати праці та поліпшення культурно-побутових умов працівників галузі.

При аналізі ефективності виробництва на рівні підприємства виникає необхідність розраховувати чистий дохід до моменту реалізації продукції, оскільки підрозділи підприємства самостійно не реалізують продукцію.

Розмір валового доходу в овочевому підкомплексі залежить від збуту виробленої продукції, цін на неї й величини матеріальних затрат. Розмір валового доходу свідчить про ефективність використання праці уречевленої в засобах і предметах виробництва. Підприємства можуть розподіляти тільки створену вартість, тобто валовий дохід, який складається з двох частин. Перша з яких є базою відтворення робочої сили і забезпечує необхідний життєвий рівень та підвищення матеріального й культурного добробуту працівників. Друга частина валового доходу створюється додатковою працею й використовується для приросту основних та матеріальних оборотних фондів, створення суспільних резервів і страхових запасів.

Російський економіст Є. Вітун вважає, що критерієм ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, у тому числі й овочевих культур, є відношення виробленої чистої продукції (валового доходу) до затрат живої та уречевленої праці [6]. Згідно з цим визначенням валовий дохід відображає не результат, а результативність виробництва, тому що невідомо чи буде реалізована відповідна продукція й за якою ціною. Багато економістів дотримується думки, що за критерій доцільно вибирати максимум прибутку, тому що ціллю діяльності кожного підприємства в ринкових умовах господарювання є одержання прибутку.

Кінцевим показником дохідності підприємств, зайнятих виробництвом та переробкою овочів, який відображає не тільки економічну ефективність використання ресурсів, але й успішну діяльність у ринкових умовах господарювання, є прибуток, котрий визначають як різницю між виручкою від реалізації продукції та витратами. Усі названі види доходів на різних рівнях організації виробництва виражають абсолютний показник критерію ефективності, що характеризує рівень участі підприємства в створенні суспільно корисного продукту.

Такого погляду дотримується низка авторів, які вважають, що прибуток абсолютно не відображає достатньою мірою ефективність діяльності підприємства. Основним узагальнюючим критерієм доцільно вважати рентабельність виробництва, яка вказує на об'єм прибутку й рівень затрат на виробництво продукції [7, 8].

При визначенні економічної ефективності виробництва овочевих культур необхідно враховувати галузеві й соціально-економічні особливості, обумовлені використанням у складі виробничих ресурсів специфічного й головного засобу виробництва в сільському господарстві – землі. При виробництві сільськогосподарської продукції достатньо тісно взаємодіють три фактори: матеріально-речовий, трудовий і земельний, кожний із яких є специфічним. Оскільки вся виробнича діяльність аграрних підприємств пов'язана із землею й безпосередньо залежить від її використання, то будь-які показники, що не враховують землю та її використання, не можуть повно й достовірно характеризувати економічну ефективність сільськогосподарського виробництва.

Не можна не погодитись з думками авторів у тому, що стосовно сільського господарства, у тому числі виробництва продукції овочевих культур, економічна ефективність означає "...отримання максимальної кількості сільськогосподарської продукції з кожного гектара землі при найменших витратах суспільної праці – живої та уречевленої – на виробництво одиниці продукції" [9, с. 15]. Тому П. О. Мосіюк, О. В. Крисальний, В. А. Сердюк, С. І. Мельник переконані, що досягнення максимальних показників ефективності сільськогосподарського виробництва можливе лише за умови раціонального використання його природних ресурсів, пізнання законів їхнього формування та відтворення [10]. Проте слід зауважити, що в умовах ринкової економіки отримання максимальної кількості продукції з одиниці площі навіть при найменших затратах ресурсів ще не означає отримання прибутку. Тому вважаємо, що виробництво продукції овочевих культур є найбільш ефективним при отриманні максимального розміру прибутку на 1 га посіву при найменших затратах на одиницю продукції.

Висновки та перспективи подальших розвідок. На підставі викладених думок нами запропоновано стратегію економічного розвитку галузі овочівництва, яка має бути спрямована на формування ефективного, соціально спрямованого сектору економіки, що повинен задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції у світі на основі його багатокладності та пріоритетності підтримки овочевих господарств, власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою.

Також узагальнено трактування поняття “економічна ефективність овочівництва”, яке запропоновано розглядати як співвідношення між витратами, вкладеними у виробництво овочевої продукції за різними технологіями й результатами виробництва, які приведені до єдиного виміру в часі з метою одержання максимального ефекту.

Список використаних джерел

1. Макконнелл К. Р. Экономикс / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – ИНФРА-М, 2003. – 983 с.
2. Самюельсон П. А. Мікроекономіка / П. А. Самюельсон, В. Д. Нордгауз. – К.: Основи, 1998. – 676 с.
3. Економіка підприємства / П. П. Руснак, В. Г. Андрійчук, А. А. Ільєнко та ін. / За ред. П. П. Руснака. – Біла Церква, 2003. – 256 с.
4. Економіка сільського господарства / П. П. Руснак, М. М. Рудий, А. А. Чалий та ін. / За ред. П. П. Руснака. – К.: Урожай, 1998. – 320 с.
5. Економіка сільського господарства / В. П. Мертенс, В. І. Мацибора, Л. Ф. Жигало та ін. / За ред. В. П. Мертенса. – К.: Урожай, 1995. – 288 с.
6. Витун Е. Р. Сущность, критерий и факторы экономической эффективности сельскохозяйственного производства / Е. Р. Витун. – Гродно, 1993. – 143 с.
7. Беляев О. О. Політична економія: навч. посібник / О. О. Беляев, А. С. Бебело. – К.: КНЕУ, 2001. – 328 с.
8. Політична економія: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / За ред. К. Т. Кривенка. – К.: КНЕУ, 2003. – 354 с.
9. Проблемы повышения эффективности сельскохозяйственного производства / А. А. Никонов, С. С. Сергеев, М. И. Синюков и др. / Под ред. В. А. Добрынина. – М.: Агропромиздат, 1986. – 335 с.
10. Економіка і організація аграрного сервісу / П. О. Мосіюк, О. В. Крисальний, В. А. Сердюк, С. І. Мельник та ін. / За ред. П. О. Мосіюка. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 345 с.

References

1. Makkonnell K. R. Bryu S. L. (2003) Economics. *YNFRA-M*, 983 p.
2. Samyuel'son P. A. (1998) Microeconomics. *K.: Osnovy*, 676 p.
3. Rusnak P. P., Andriyuchuk V. H., Il'yenko A. A. ta in. (2003) Business Economics. *Bila Tserkva*, 256 p.
4. Rusnak P. P., Rudyu M. M., Chalyy A. A. ta in. (1998) Economic of agriculture. *K.: Urozhay*, 320 p.
5. Mertens V. P., Matsybora V. I., Zhyhalo L. F. ta in. (1995) Economic of agriculture. *K.: Urozhay*, 288 p.
6. Vytun E. R. (1993) The essence, criterion and factors of economic efficiency of agricultural production. – *Hrodno*, 143 p.
7. Vyelyayev O. O., Bebelo A. S. (2001) Political Economy. *K.: KNEU*, 328 p.
8. Kryvenko K. T. (2003) Political Economy. *K.: KNEU*, 354 p.
9. Nykonov A. A., Serheev S. S., Synyukov M. Y. (1986) Problems of increasing the efficiency of agricultural production. – *M.: Ahropromyzdat*, 335 p.
10. Mosiyuk P. O., Krysal'nyy O. V., Serdyuk V. A., Mel'nyk S. I. (2001) Economics and organization of agrarian service. *K.: IAE UAAN*, 345 p.

ANDRUSYAK Natalia Oleksandrivna,

PhD (in Economics),

Associate Professor, Assistant professor,

Department of Economics of Enterprise, Accounting and Audit,

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky

THE STRATEGY OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE VEGETATION INDUSTRY

Abstract. Introduction. *In the conditions of the development of a market economy, the demand for material goods is constantly increasing, and the resources necessary for their production are limited. Hence, there is a problem of increasing efficiency, which requires a great deal of consideration and study of the theoretical and practical aspects of this category, methodological approaches to the definition of efficiency and the development of a strategy for the economic development of the vegetable industry.*

Purpose. *In modern conditions of management there is a need for a deep study of the strategy of economic development of the industry and the economic efficiency of production of vegetable crops. The need to address these issues, their complexity and urgency for the Ukrainian economy led to the choice of the topic of research.*

Methods. *Methods used in the article: theoretical analysis and synthesis of the test material, social and qualitative research methods, analytical – statistical method.*

Results. *Further entry into the world economic space, the intensification of globalization processes, trade liberalization needs to be adapted to constantly changing conditions and, accordingly, further improvement of the strategy of economic development of the vegetable industry. In the publications of domestic and foreign scientists, the essence of economic efficiency is reduced to the ratio of "costs – output", which characterizes the relationship between the number of units of means of production and the resulting quantity of products.*

Originality. *The efficiency of the production and processing of vegetables includes not only the ratio of output and production costs, it also reflects the quality of products and its ability to meet those or other needs of consumers. At the same time improving the quality of the product requires additional costs of living and ordinarily labor. Increasing the economic efficiency of vegetable production also contributes to the growth of incomes of enterprises, which is the basis for the expansion and improvement of production, increase of wages and improvement of cultural and household conditions of industry workers.*

Conclusion. *The efficiency of the production and processing of vegetables includes not only the ratio of output and production costs, it also reflects the quality of products and its ability to meet those or other needs of consumers. At the same time improving the quality of the product requires additional costs of living and ordinarily labor. Increasing the economic efficiency of vegetable production also contributes to the growth of incomes of enterprises, which is the basis for the expansion and improvement of production, increase of wages and improvement of cultural and household conditions of industry workers.*

Keywords: *economic efficiency, vegetable production, processing, costs, income, profit, development strategy, vegetable growing sector, economic sector.*

*Одержано редакцією: 30.04.2017
Прийнято до публікації: 12.05.2017*

УДК 640.41.(075.8)

БІСВЕЦЬ Анна Василівна,
аспірант кафедри менеджменту та економічної безпеки, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ СУБ'ЄКТІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

У статті досліджується механізм нейтралізації загроз економічній безпеці підприємств готельно-ресторанного бізнесу. Автор акцентує увагу на розробці концептуальних підходів до вдосконалення механізму нейтралізації загроз економічній безпеці. Оскільки дане питання не є достатньо вивченим вітчизняними науковцями, то подальше його вивчення є актуальним для вдосконалення економічної безпеки та необхідним для надання, у цьому контексті, пропозицій та рекомендацій готельно-ресторанним підприємствам України.

Ключові слова: *економічна безпека, готельно-ресторанний бізнес, загрози, механізм нейтралізації загроз, підприємство.*

Постановка проблеми. Побудова механізму забезпечення економічної безпеки суб'єктів готельно-ресторанного бізнесу та його подальше вдосконалення є необхідною